

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Одним із завдань сучасної вищої школи є формування особистісної підготовки студента-медика до самоосвіти. У цьому контексті формування самоосвітньої компетенції студентів виходить на перший план загальної системи освіти та вищої школи зокрема. І саме підготовка майбутніх медичних фахівців потребує особливої уваги. Найбільш важливими стають вимоги до підготовки кваліфікованого спеціаліста для майбутнього успішного професійного становлення, подальшого самоствердження та кар'єрного зростання.

Відповідно до чинного законодавства України (Закону України “Про вищу освіту”) головна увага професійної освіти має бути зосереджена на розвитку в майбутніх фахівців життєво важливих компетентностей, які дають можливість оперативно реагувати на зміни у професійному середовищі та суспільстві, а також самостійно оволодівати професійними вміннями впродовж життя.

З урахуванням фундаментальних положень компетентного та системного підходів до трактування сутності феномену самоосвітньої компетентності, специфіки самоосвітньої та професійної діяльності майбутніх медичних працівників, значущості цього виду компетентності у становленні конкурентоспроможного фахівця визначено самоосвітню компетенцію майбутніх медичних працівників, яка допомагає вирішувати професійні завдання за умов стрімких змін сучасності.

На основі аналізу наукової літератури можна зазначити, що мотивація студентів до самоосвіти та саморозвитку, формування їхніх професійних умінь і навичок є одним із важливих завдань. Формування компетентності студентів у процесі професійної підготовки розглядається у роботах А. Айзенберга, В. Бобрицької, В. Буряка, Г. Серікова та ін.

Отже, у статті розглянуто поняття самоосвітньої компетенції як основи самостійної роботи студентів-медиків, також описані мотиваційні рівні, проаналізовано шляхи формування самоосвітньої компетентності. Наголошено на важливості самовиховання студентів. Визначено етапи формування самоосвітньої компетентності під час навчання у вищому закладі освіти та в подальшій науково-професійній діяльності студентів-медиків.

Ключові слова: освітня компетентність, мотивація, самовиховання, самоосвіта, наукова та професійна діяльність, студент-медик.

У час глобальних перетворень та інтеграції України до європейської та світової спільноти, в т. ч. освітньої, зростає роль підготовки висококваліфікованих спеціалістів, професіоналів своєї справи. Професія медика потребує як у нашій країні, так і за її межами. Саме успішне навчання студентів-медиків нерозривно пов'язане з достатньою професійною освітньою підготовкою та здатністю їх до самоосвіти та самовдосконалення.

Сучасних освітній простір вимагає від студента-медика не просто засвоєння великого обсягу інформації, а й умінь її знаходити та застосовувати. Тому прагнення до постійного самовдосконалення й отримання нових знань, до саморозвитку дає змогу реалізувати набуті у вищому закладі освіти навички самоосвітньої компетенції. Таким чином, самоосвітня компетентність студента-медика в системі освітнього дискурсу набула особливої актуальності в педагогічній теорії та практиці.

Сутність, функції й особливості самоосвіти, її місце у професійній діяльності досліджували у своїх працях В. Антипова, В. Андреев, А. Громцева, О. Гура, В. Радкевич. Особливостям організації самоосвіти студентів присвячено роботи А. Айзенберга, В. Бобрицької, В. Буряка, Г. Серікова та ін. Проблема формування і розвитку самоосвітньої компетентності є предметом аналізу багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як О. Айзенберг, С. Архангельский, Н. Бухлова, Н. Воропай, Б. Вовк, Ю. Дмитрієв, А. Добридень, А. Громцева, Г. Гусев, Л. Колесник, О. Копил, І. Малкін, П. Підкасистий, Б. Райский, О. Фоміна, О. Ястребцева та ін. Проте існує ще поле для досліджень та осмислень, оскільки у сучасних освітніх системах відбувається ряд змін відповідно до запитів часу. І саме самоосвітня компетенція, яка формується у закладі вищої освіти, відіграє одну з найважливіших ролей у формуванні високоосвічених студентів і висококласних професіоналів.

Метою статті є окреслення особливостей, визначення мотиваційних рівнів та етапів самоосвітньої компетентності.

Для досягнення зазначеної мети керуємося Законом України “Про вищу освіту”, де окреслено поняття “компетентність” як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом на певному рівні вищої освіти [1]. Ми також посилаємося на дослідження таких провідних українських педагогів, як М. Солдатенко, котрий висловлює думку, що людина за своєю природою є самоорганізуючою системою, здатною до самоуправління своїм навчанням і розвитком. Отже, де б і в кого вона не вчилася, фактично вона завжди навчається сама [2]. Актуальною є думка Н. Бухлової, яка стверджує, що від сучасного фахівця вимагаються вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, оволодівати новими технологіями, самонавчатися, шукати й використовувати знання, мати такі якості, як: універсальність мислення, динамізм, мобільність [3, с. 4]. У своїх наукових доробках І. Зимня висвітлює поняття самоосвітньої компетентності, під яким вона розуміє здатність навчатися впродовж життя, основу неперервного навчання в контексті як особистого професій-

ного, так і соціального життя [4, с. 35]. Дослідження М. Фреймана і С. Фреймана містять тлумачення понять “самостійність” як особистісної риси студента, що виявляється у здатності визначати та модифікувати способи розв’язання навчальних завдань без активного контролю викладача [5, с. 6–7]. Як стверджують науковці, самостійність реалізується у процесі докладання розумових зусиль і передбачає існування внутрішніх мотивів вияву мисленнєвої активності студента, усвідомлення ним сенсу та мети навчання, зацікавлення позитивним результатом пізнавальної діяльності, здатності відстоювати власну позицію, орієнтуватися в новій ситуації, самоконтролю.

Нам імпонує наукова позиція В. Атаманюка і Р. Гуревича, які зазначають, що у процесі навчання відбувається саморозвиток майбутнього фахівця. Роль викладача полягає у “ненав’язливій допомозі”, спонуканні до подальшого розвитку, створенні для студента “найкращих умов для самостійного оволодіння знаннями” [6, с. 62].

За “Українським педагогічним словником” С. Гончаренка “самоосвіта – освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання у стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід’ємною частиною систематичного навчання у стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань” [7, с. 227]. Аналізуючи поняття “самоосвіта”, ми виділяємо її основний зміст, що полягає у процесі вдосконалення наявних знань, умінь, навичок із метою досягнення бажаного рівня освітньо-професійної компетентності. Процесу самоосвіти сприяє процес самовиховання, який базується на цілеспрямованому процесі діяльності студента щодо активного вивчення та систематичного формування позитивних якостей та усунення негативних. Готовність особистості до самоосвіти можна поділити на чотири основні рівні:

1) Цілісний емоційно-особистісний апарат, який визначається усвідомленням потреби у самовдосконаленні на основі наявних сформованих професійних якостей особистості.

2) Система знань, умінь, навичок до самоосвіти, котру засвоює особистість (повнота та глибина наукових понять, створення взаємозв’язків між отриманими науковими знаннями, уміння зіставляти наукові знання із суспільно необхідними процесами, розуміння відносності знань і необхідність їх уточнення шляхом систематичного самопізнання).

3) Уміння та навички грамотно працювати з основними джерелами соціальної інформації, зокрема книгами, інформаційно-пошуковими системами, архівними джерелами, спеціалізованим лекторієм тощо.

4) Система організаційно-управлінських умінь і навичок, що передбачає вміння планувати свою роботу, визначати необхідну кількість часу на різноманітні обов’язки, здійснювати самоконтроль своєї діяльності, аналізувати результати та характер самодіяльності.

Мотивацією до самоосвіти можуть виступати різноманітні фактори, які теж можна розділити за рівнями:

1) Найнижчий (початковий) характеризується стихійністю, студент не бачить суттєвої мотивації до самоосвіти, не вміє зіставляти особисті потреби із суспільними, уміння працювати з науковими джерелами не систематизовані або взагалі не використовуються, студент не вміє організовувати процес самоосвіти самостійно і діє чітко за вказівкою педагога.

2) Середній рівень самоосвіти відрізняється від початкового прагненням самостійно ставити перед собою мету та досягати її. Студенти вміють пов’язувати самоосвіту з інтересами суспільства, але не завжди можуть сформувати відповідну мету. Знання з навчальних предметів достатньо усвідомлені, але міжпредметні зв’язки простежуються не чітко. Студенти вміють працювати з основними джерелами інформації, але не завжди правильно їх застосовують у своїй освітній діяльності. Рівень формування самоосвітньої компетенції дозволяє самостійно організовувати процес самоосвіти та планувати його.

3) Вищий рівень мотивації до самоосвіти характеризується глибоким розумінням особистості необхідності керуватися в самоосвіті соціально значущими цілями, умінням їх чітко та швидко формулювати. З метою оптимізації самоосвітнього процесу використовуються різні способи з метою досягнення результату. Знання особистості постають цілісними, належно сформульованими, обґрунтованими, чітко простежуються міжпредметні зв’язки. Суб’єкт самоосвіти вміє раціонально застосовувати джерела інформації у своїй діяльності, оптимально керувати процесом самоосвіти від постановки цілей до аналізу отриманого результату.

Важливу роль у самоосвітньому процесі відіграє самовиховання, що є відносно відособленою діяльністю, яка свідомо передбачена і керована суб’єктом із метою досягнення результатів, необхідних для забезпечення інших життєвих процесів і діяльностей [8]. Самовиховання може бути підсвідомим та усвідомленим. Підсвідоме самовиховання зазвичай має епізодичний характер і здійснюється без чіткого плану і програми, що значно знижує ефективність процесу. Натомість усвідомлене самовиховання характеризується високою ефективністю. Щоб самовиховання стало усвідомленим і професійно спрямованим, майбутній фахівець має визначити й оцінити свою придатність до професії. Аналізуючи процес самовиховання, варто відзначити, що він достатньо тривалий і проходить у кілька етапів:

- самопізнання;
- планування;
- реалізації плану;
- контролю та регуляції.

Внаслідок самовиховання та самопізнання студент-медик набуває професійні компетенції. Поняття “набуття” досить ємне, оскільки це не засвоєння, не вивчення, не пізнання. У цьому понятті відображаються

погляди сучасних педагогів і психологів, які роблять акцент на неповторності індивідуального досвіду кожної особистості та визнають продуктивною тільки освіту співробітництва, освіту, що забезпечує індивідуальне творче буття кожного студента-медика й кожного викладача.

Особливість процесу формування самоосвітньої компетентності студентів орієнтована на підготовку компетентного та кваліфікованого медичного фахівця, що володіє науковими знаннями, загальнонауковими та спеціальними компетенціями, які дозволять йому швидко адаптуватися в мінливому світі, підвищувати конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці. Самоосвіта є спеціально організованою, самостійною, систематичною пізнавальною діяльністю, що спрямовується на формування та досягнення певних особистісних або суспільно значущих освітніх цілей. Готовність до самоосвіти визначається за допомогою складників, які залежать від актуальних освітніх цілей:

- підготовки післяшкільної самоосвіти;
- самоосвіти студентів у період навчання у ЗВО;
- підготовки до реалізації самоосвіти у майбутній професійній діяльності, спрямованої на подовження власної освіти в загальнокультурному та професійному аспектах.

У процесі формування освітньої компетенції простежуються взаємозв'язок між кожною його сходинкою та інтеграція попередньо засвоєних знань, навичок самоосвіти й утворення нових. Викладачі у процесі формування самоосвітньої компетентності студентів мають справу із такими завданнями, як:

- формування стійких мотивів самоосвіти;
- створення умов для розумового самовиховання студентів, їхньої самоосвіти;
- формування свідомого ставлення до навчання;
- створення умов для усвідомлення студентом ефективності своєї навчальної праці;
- ознайомлення студентів із методами та прийомами самоосвіти;
- ознайомлення із творчими та дослідницькими методами роботи;
- навчання створення індивідуальних програм самоосвіти.

Формування самоосвітньої компетентності студента відбувається внаслідок впливу викладача під час навчального процесу та під впливом зовнішніх факторів, які впливають на студента-медика, що сприяє набуттю відповідної компетентності. Професійне самовдосконалення – це процес свідомий і цілеспрямований, який відбувається з метою підвищення рівня власної професійної компетенції та розвитку професійно значущих якостей, що відповідали б соціальним вимогам та умовам професійної діяльності на основі власної програми розвитку. Самовдосконалення майбутнього медичного фахівця відбувається на двох основних рівнях – самоосвіти та самовиховання.

Висновки. Внаслідок вивчення процесу формування самоосвітньої компетентності особистості з'ясувалося, що процес її набуття базується на досвіді самостійних досягнень, спроб і помилок у самоосвітній діяльності, вироблення сучасної індивідуальної системи навчання, переходу від копіювання зразків самоосвіти до вироблення її особливої моделі, спрямованої на конкретного студента-медика, включення самоосвіти у спосіб життя. Формування у майбутніх медичних працівників самоосвітньої компетентності повинне впроваджуватися під час їх навчання у вищому навчальному закладі та продовжуватися і самовдосконалюватися протягом всього періоду їхнього навчання та професійної діяльності. Основними напрямками подальших наукових розвідок є створення технологій формування самоосвітньої компетентності здібних студентів-медиків.

Використана література:

1. Закон України “Про вищу освіту”. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004 (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014).
2. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. 198 с.
3. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття “Самоосвітня компетентність”. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2008. № 1. С. 4.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования. *Высшее образование*. 2003. № 5. С. 34–42.
5. Фрейман С. Самостійність як важливий чинник організації педагогічного процесу. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія Педагогіка*. 2004. № 5. С. 6–9.
6. Атаманюк В. В. Самостійна робота у вищому навчальному закладі. *Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія*. 2002. Вип. 6. Ч. 1. С. 61–64.
7. Гончаренко С. Український педагогічний. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Знання 2005. 386 с.

References:

1. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu”. *Vidomosti Verkhovnoi Rady [Law of Ukraine “On Higher Education”. Information of the Verkhovna Rada]* 2014. № 37–38. St. 2004 (Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom № 76-VIII vid 28.12.2014) [in Ukrainian]
2. Soldatenko M. M. *Teoriia i praktyka samostiinoi piznavalnoi diialnosti: monohrafiia* [Soldatenko M. M. Theory and practice of independent cognitive activity: a monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2006. 198 s. [in Ukrainian]
3. Bukhlova N. V. *Sutnisnyi zmist poniattia “Samoosvitnia kompetentnist”* [Bukhlova N. V. The essence of the concept of “Self-educational competence”]. *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny*. 2008. № 1. S. 4 [in Ukrainian]

4. Zimnyaya I. A. Klyuchevyye kompetentnosti – novaya paradigma rezultata obrazovaniya [Zimnyaya I. A. Key competencies – a new paradigm of educational outcomes]. Vysshee obrazovanie. 2003. № 5. 34–42 s. [in Russian]
5. Freiman S. Samostiinist yak vazhlyvyi chynnnyk orhanizatsii pedahohichnoho protsesu [Freiman S. Independence as an important factor in organizing the pedagogical process]. Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya Pedahohika. 2004. № 5. S. 6–9 [in Ukrainian]
6. Atamaniuk V. V. Samostiina robota u vyshchomu navchalnomu zakladi [Atamanyuk V. V. Independent work in higher educational establishment]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika i psikhohihiia. 2002. Vyp. 6. Ch. 1. S. 61–64 [in Ukrainian]
7. Honcharenko S. Ukrain'skyi pedahohichnyi slovnyk slovnyk [Goncharenko S. Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv. Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian]
8. Kuzmin'skyi A. I. Pedahohika vyshchoi shkoly: navchalnyi posibnyk [Kuzmin'skyi A. I. Higher school pedagogy: a textbook]. Kyiv: Znannia, 2005. 386 s. [in Ukrainian]

Samoilenko T. I., Kozlova L. B., Kravchenko O. P. Formation medical students' self-educational competence

One of the modern higher education task is the formation of personal self-educational training of medical students. In this context, the formation of self-educational competence of students comes to the fore the secondary educational system and higher education in particular. The training of future medical professionals needs special attention. The most important are the requirements for the training of a qualified specialist for future successful professional development, further self-affirmation and career growth.

According to the current legislation of Ukraine (Law of Ukraine "On Higher Education"), the main focus of vocational education should be on the development of future professionals' vital competencies that allow them to respond quickly to changes in the professional environment and society, as well as master professional skills for life.

Taking into account the fundamental ideas of competence and systematic approaches to the interpretation of the essence of the phenomenon of self-educational competence, the specifics of self-educational and professional activities of future medical professionals, the importance of this type of competence in becoming a competitive specialist is determined by self-educational competence of future health care workers. Self-educational competence helps to solve professional problems of modern life rapid changes.

Based on the analysis of the scientific literature, it can be noted that the motivation of students to self-education and self-development, the formation of their professional skills and abilities is one of the important tasks. The formation of students' competence in the process of professional training is considered in the works of such scientists A. Eisenberg, V. Bobrytska, V. Buryak, G. Serikov and others.

Thus, the article reveals the concept of self-educational competence as the basis of independent work of medical students also describes the motivational levels, analyzes the ways of formation self-educational competence. The importance of students' self-education is emphasized in the article. The stages of formation of self-educational competence during educational process in a higher educational establishment and in further scientific and professional activity of medical students are determined.

Key words: educational competence, motivation, self-education of self-education, scientific and professional activity, medical student.

УДК 811.111+37.015.311

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.75.39>

Сидорчук О. В.

**ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНІЙ
ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЖУРНАЛІСТІВ**

Зроблена спроба проаналізувати особливості проведення практичних занять іноземної мови за професійним спрямуванням в on-line режимі у групах здобувачів вищої освіти освітнього рівня бакалавр напряму Журналістика за умов проведення заходів для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19. Мета статті полягає у виявленні особливостей застосування активних методів формування іноземної комунікативної компетентності та інструментарію розвитку усного іноземного спонтанного мовлення у контексті компетентнісного підходу до навчання іноземних мов за професійним спрямуванням здобувачів вищої освіти у нелінгвістичному ЗВО.

Представлено досвід застосування на практичних заняттях в on-line режимі методів розвитку діалогічного та монологічного іноземного мовлення для підвищення культури професійного комунікування студентів-журналістів у закладах вищої освіти. У статті розглядаються особливості проведення на практичних заняттях в on-line режимі ділової гри, ситуативного моделювання як засобів випереджувальної професіоналізації майбутніх журналістів шляхом опанування іноземної мови. У руслі інтегрованого навчання ігрові методи забезпечують імітацію елементів професійної діяльності журналіста, оскільки сприяють розвитку мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для майбутньої діяльності. порушується питання використання в навчальному процесі полікодових текстів для розвитку навичок усного мовлення. Новизна доробку полягає у виокремленні особливих рис використання ігрових підходів у навчальному процесі на групових заняттях із дисципліни "Іноземна мова за професійним спрямуванням" в on-line режимі. Розглянуто фактори розвитку у студентів рефлексії, вербального мислення разом із набуттям соціокультурної компетентності як комплексного підвищення рівня професійної культури журналістів.

Ключові слова: іноземна комунікативна компетенція, випереджальне навчання, ігрові методи навчання, комунікативна ситуація, мотивація, професійна компетентність.